

Buletin de analiză politică

număr special

România după Praga

Anul I, nr. 6, 29 noiembrie 2002

Buletin editat de Institutul Social Democrat „Ovidiu Șincai”

Reproducerea integrală sau parțială a textelor este permisă numai cu acordul ISD

SUMAR

I. Implicații asupra factorilor politici interni	3
II. Summit-ul NATO de la Praga. Abordarea presei românești	7
III. Proiect comunicațional asupra invitării României în NATO	9
IV. NATO după summit-ul de la Praga: între continuitate și schimbare	12

I. Implicații asupra factorilor politici interni

Partidul Social Democrat

Câtă și ce fel de credibilitate?

Atât pentru Guvern cât și pentru PSD, lansarea invitației de aderare la NATO constituie punctul de maximă vizibilitate politică în actualul ciclu politic. În mod cert, și fără o mediatizare excesivă, va exista un bonus de credibilitate pentru PSD și Guvern în urma primirii invitației de a face parte din NATO. Însă, se poate spune că momentul Praga a fost consumat în mod simbolic încă înainte ca acesta să aibă loc. Politico-electoral acest lucru a fost pus în evidență prin barometrul de opinie publică realizat de MetroMedia Transilvania în luna octombrie, potrivit căruia PSD ar obține în eventualitatea unor alegeri anticipate aproximativ 50% din voturile celor care s-ar prezenta la vot.

Acest tip de credibilitate este conjunctural, fiind supus unei înalte validități. Dacă în martie 2002 PSD părea să intre pe un trend rapid de descreștere, s-a reușit evitarea acestui lucru, partidul și Guvernul atingând la mijlocul ciclului electoral tradițional de 4 ani o limită superioară a credibilității sale. Până în acest moment, evoluția încrederii în PSD după 2000 nu se înscrie în modelul ciclurilor politico-electorale 1992-1996 și 1997-2000. Caracteristica esențială a acestui model este faptul că instituțiile politice beneficiază în primul an după alegeri de o mare *încredere de dar*, în anul al doilea al ciclului electoral de la putere se mai așteaptă îndeplinirea promisiu-

nilor electorale, iar în anul al treilea și în anul electoral cetățenii fie se îndreaptă spre opoziție, fie intră în pasivism.

Valorificarea politică a invitării României în NATO

Întrebarea importantă este cât și mai ales cum va putea fi valorificat electoral succesul de la Praga. După toate probabilitățile starea de optimism rezultată în urma momentului Praga se va eroda rapid, astfel încât în maxim 6 luni de la momentul summit-ului acest real succes nu va mai putea fi valorificat electoral. Greutățile iernii, costurile ridicate ale energiei termice și electrice pot să cântărească mult mai mult din punct de vedere electoral decât integrarea României în NATO (experiența recentelor alegerilor din Ungaria poate fi, până la un punct, un bun exemplu; FIDESZ a realizat integrarea efectivă a Ungariei în NATO dar a pierdut alegerile).

Necesitatea fructificării politice rapide a momentului Praga comportă riscuri în gestionarea acestei probleme. Pentru PSD cea mai dificilă problemă în eventualitatea alegerilor anticipate nu va fi nici aceea a corupției (temă care s-a banalizat), nici a realizărilor echipei guvernamentale. Chiar dacă există foarte puternice argumente legate de raționalitatea alegerilor anticipate, din punct de vedere politico-electoral cel mai dificil lucru pentru PSD va fi acela de a demonstra populației că alegerile anticipate sunt în favoarea interesului general, nu numai al PSD, așa cum

încearcă să impună ideea opoziția și o mare parte a mass-media. Astfel, ideea că noutatea în practica democratică a alegerilor anticipate este un argument puternic în favoarea acestora, este în același timp și un punct slab, trebuind luată în calcul și o potențială reacție negativă a electoratului.

Din acest punct de vedere, argumentarea alegerilor anticipate trebuie făcută prin demolarea afirmațiilor utilizate de cei care se opun alegerilor din 2003. Trebuie contrazise următoarele argumente:

- Când populația este săracă, politicienii se gândesc la alegeri anticipate/chestiunea alegerilor nu este pe agenda reală a electoratului

- nu trebuie considerat că anii 2003 și 2007 reprezintă perioade moarte pentru activitatea de pregătire a integrării României în Uniunea Europeană dacă în acești ani vor avea loc alegeri

- alegerile anticipate au un cost prea mare, inutil

- alegerile anticipate ar fi o deturnare a atenției opiniei publice de la problemele corupției

Summit-ul de la Praga înseamnă pentru PSD și închiderea definitivă a unui ciclu politic, în care a fost acuzat de „partidele democrat” că este „anti-european”, „anti-NATO”. Astfel, de acum încolo, clivajul politic între cei care se declară „pro-occidentali” și cei care sunt acuzați de anti-europenism nu mai poate afecta în nici un fel PSD. Politicul se normalizează în România, în evaluările electoratului fiind de așteptat să conteze mult mai mult performanțele politico-administrative ale unui partid.

Faptul că opoziția nu mai folosește tema „PSD-partid antieuropean” este demonstrată de reacțiile PNL și PD la ideea alegerilor anticipate. Opoziția invocă în argumentația sa împotriva alegerilor anticipate tocmai ideea

necesității ca actualul guvern să își ducă până la capăt mandatul, pentru a asigura continuitatea în eforturile de integrare europeană. **PSD a devenit un adevărat Partid al Europei.**

Partidul România Mare

Au devenit de domeniul banalului analizele politice care demonstrează că PRM este un bazin care recoltează frustrările și tensiunile sociale, neîmplinirile personale care sunt proiectate în domeniul politic etc. Potrivit acestui model, succesul României de la Praga ar trebui să determine o scădere bruscă a opțiunilor pentru Vadim Tudor și formațiunea pe care o conduce.

Această așteptare (scăderea PRM) are toate șansele să nu fie confirmată, adică PRM să rămână în continuare la un procent electoral de aproximativ 15% din opțiunile de vot. Argumentele acestei ipoteze sunt următoarele:

- primirea României în NATO nu aduce imediat o îmbunătățire a situației reale a electoratului. Dacă statutul României de stat asociat NATO incumbă serioase garanții de securitate, anulând angoasele de tip securitar ale românilor, electoratul nu resimte în acest moment nimic legat de îmbunătățirea situației sale materiale.

- Succesul lui Vadim Tudor nu se explică prin utilizarea discursului naționalist extern (anti-maghiar sau anti-rusesc), ci prin tematica politico-socială a mesajelor sale (corupția, in justiția socială, sărăcia extremă etc.)

Până la momentul summit-ului de la Praga PRM a optat pentru o combinație de mesaje pro-NATO cu cele care alimentează teama de străini. Posibilul conflict din Irak poate determina polarizarea sentimentelor anti-NATO din România spre PRM (deși până acum războiul din Irak nu a generat controversse politice interne, angajarea României în conflict ar

putea reprezenta un șoc emoțional suficient de important pentru a genera din partea cetățenilor o reconsiderare a susținerii necondiționate). Cum PSD trebuie să își asume o poziție lipsită de ambiguități în problema Irak (lucru care a și fost realizat), este posibilă atragerea spre PRM a unei părți din electoratul tradițional al PSD.

Problema alegerilor anticipate

Câștigurile PRM vor fi minime, putând fi regăsite eventual în depășirea stării de amorțeală a organizației de partid. De altfel, nu trebuie ignorat faptul ca alegerile anticipate (decalarea parlamentarelor de prezidențiale și anularea parțială a „locomotivei“ Vadim) vor reprezenta un veritabil examen pentru structurile PRM care, daca va fi depășit, va consolida pe termen mediu și lung atât partidul, cât și oportunitățile de exprimare politică a atitudinilor extremiste.

În concluzie, este de presupus că PRM va găsi în continuare numeroase nișe politice și electorale care să îi asigure menținerea la un scor suficient de ridicat astfel încât să rămână un actor semnificativ în viața politică românească.

PNL și PD

În plan simbolic și comunicațional, PNL și PD își reafirmă atitudinea pro-occidentală, invocând decizia de a fi alături de NATO în timpul conflictului din Kosovo din 1999 drept argument al contribuției la integrarea României în NATO.

Evenimentul în sine de la Praga nu are consecințe nici negative, nici pozitive pentru cele două partide. Chestiunea alegerilor anticipate ridică însă pentru cele două partide serioase provocări.

a) *Relațiile PNL-PD.* Cele două partide au o strategie concertată de împiedicare a realizării alegerilor anticipate, atât în formula constituțională actuală cât și în una care ar rezul-

ta în urma revizuirii acesteia. Deși ideea tandemului Stolojan-Băsescu este o potențială formulă în construirea unei alternative anti-PSD, așa cum stau lucrurile în acest moment, este puțin probabilă realizarea acesteia (liberalii așteaptă să vadă cât de puternică este locomotiva Th. Stolojan, sperând, în același timp, într-o reorientare a electoratului PD). Ambele partide și-au construit strategiile politice pe formula unui ciclu electoral de 4 ani, în care factorul *timp* pare a fi mai important decât acțiunea politică. Strategiile politice ale celor două partide sunt de tip reactiv, așteptând erodarea puterii și reorientarea mecanică a electoratului spre acestea.

b) *Relațiile PD-PNL cu PSD.* Dacă obiectivul strategic al intrării la guvernare a PNL poate fi realizat (în viziunea liberală) inclusiv prin asocierea post-electorală cu PSD, partidul lui Traian Băsescu are doar varianta unei apropieri de PNL. Astfel, deși strategic cele două partide au obiective politice diferite, tacticile politice actuale în relația cu PSD sunt convergente. Este de așteptat ca atât PNL cât și PD să critice în continuare inițiativele PSD, tema corupției și a polarizării sociale devenind prioritară.

c) Relațiile PNL-PD cu PRM

Încercările de atragere a electoratului PRM nu au reușit decât în mică măsură. Cele mai bune performanțe în această direcție le-a obținut Traian Băsescu. Este de așteptat ca, în pregătirea alegerilor, anticipate sau nu, PD să încerce să atragă și mai mult electorat de la PRM; PNL nu a implementat strategii coerente și convingătoare pentru diminuarea bazinului electoral al PRM.

Partidele extra-parlamentare (PNȚCD, UFD)

Impactul integrării României în NATO asupra partidelor extra-parlamentare este minor. Este greu de crezut ca partidele extra-parlamentare vor putea accede în Parlament,

la viitoarele alegeri. Din motive externe România are nevoie de o formațiune politică de tip creștin-democrat. Pragul electoral de 5% reprezintă o piedică majoră și este greu de crezut că va fi depășită de vreun partid extra-

parlamentar. Așadar, partidele extraparlamentare vor pierde cel mai mult ca urmare a percepției lor de partide marginale ale vieții politice, ceea ce le va limita considerabil șansele de a mai intra vreodată în Parlament.

II. Summit-ul NATO de la Praga. Abordarea presei românești

O cercetare calitativă

Presa românească se remarcă prin unanimitatea cu care a tratat favorabil admiterea României în NATO. De asemenea, se poate remarca paralelismul tematicii abordate: evenimentul în sine, participanții la summit-ul de la Praga, politicienii români, ambasadorii ai statelor NATO în România, presa din Statele Unite și cea din Rusia, presa și politicienii din celelalte state candidate, evenimentele interne legate într-un fel sau altul de evenimentul de la Praga. Se poate întocmi o tipologie a tematicii preponderent abordate în funcție de ziar. Aceasta ar putea arăta astfel:

1. *tipic*, în sensul că sunt acoperite toate temele de mai sus: **Adevărul, Evenimentul Zilei, Curentul**

2. *limitat intern*, în care se acordă atenție cu preponderență scenei interne: **Cotidianul, Jurnalul Național**

3. *limitat extern*, inversul situației precedente: **Ziua, România Liberă**

Un alt element unificator, pe lângă tematică și atitudine este raportarea, în cazul celor mai multe ziare la o temporalizare subiectivă a momentului, care subliniază în special lipsa de precedent a acestuia: „întâlnire cu istoria”, „moment istoric”, etc.

Dincolo de unificarea indusă de aprecierea pozitivă asupra deciziei de la Praga, există strategii discursive particulare din cazul fiecărui ziar în parte, ceea ce le diferențiază într-un anumit grad. Există diferențe de registru: *Curentul* adoptă în tratarea reacțiilor politicienilor români un registru ironic; la fel face

Cotidianul. În cazul ambelor ziare, reacțiile politicienilor români sunt descrise ironic, în opoziție cu atitudinea privită implicit normală a politicienilor străini. De altfel, aceasta și este descrisă într-un registru „serios”, propriu jurnalismului analitic. Diferența de tratament acordată ambelor categorii de politicieni și de situații nu se întâlnește în cazul *Adevărului* sau *Evenimentului Zilei*.

De asemenea, tot în ceea ce privește particularitățile abordării din partea diverselor ziare, *România Liberă* abordează evenimentul fără a cita declarațiile oficialităților române în legătură cu admiterea României în NATO. *Cotidianul* amintit alege să facă, în schimb, un excurs istoric asupra a ceea ce a însemnat alianța în perioada războiului rece și asupra transformărilor din ultimii doisprezece ani, conceptualizând însă admiterea României în termeni de război rece: „România a fost invitată să se alăture lumii libere”.

Una dintre strategiile discursive care unifică, într-un anumit sens, discursul presei românești este predispoziția acesteia spre scoaterea în evidență a divergențelor între forțele politice românești în ceea ce privește admiterea României în NATO.

Se ajunge astfel la situația în care, deși el însuși unificat prin mai multe abordări comune, discursul presei caută divergența, în mod sigur așteptată, între PSD și celelalte partide și chiar în interiorul PSD pe tema meritului aditerii României în NATO. Strategiile discursive ale presei se bazează pe o

percepție schematică a acțiunii actorilor politici, în sensul că ei sunt percepuți ca putând urma doar anumite pattern-uri comportamentale. Astfel, *Evenimentul Zilei* se referă la discursul lui Ion Iliescu ca la o reminiscență a discursului consensului de la începutul anilor '90, chiar dacă intenția președintelui aparține unei alte strategii discursive, care intenționează să dezamorseze eventualele tensiuni care ar putea apărea între el și premier sau între forțele politice românești. Cu alte cuvinte, această observație este o altă fațetă a regulii că presa (mai ales cea care operează la noi) expune mai degrabă potențialul de divergență pe care îl are un text decât selectează elemente care pot contrazice potențialul adversativ al respectivului text (cele două caracteristici sunt prezente într-o proporție cel puțin egală cu cele creatoare de divergență).

Acest fapt este deosebit de important în privința comunicării politice românești, de vreme ce mass-media (din care presa face parte) este vehiculul principal prin care politicienii pot să își transmită mesajul societății. În plus, pretenția de veridicitate a presei, construită la rândul ei pe lipsa de verosimilitate a politicienilor – „ei mint, noi spunem adevărul” — face ca aceasta să fie considerată de către societate ca o „oglindă” a vieții politice, nu ca un actor care are și el interese (audiență, publicitate, influență politică).

Prezența într-o poziție importantă în economia comunicării publice a unei mass-media care are pretenția de veridicitate, dar în același timp este orientată spre divergență face ca în percepția publică doar politicianul (nu și presa) să fie cel care comunică strategic, are o „agendă ascunsă” etc. Exemplul în

legătură cu Ion Iliescu este elocvent; în același sens, deși aici probabil mai aproape de realitate, este aserțiunea din *Adevărul*, conform căreia Vadim Tudor „declară că se bucură” de acceptarea României în NATO, implicația fiind că el nu se bucură realmente. Apetența pentru stimularea divergenței și pentru atitudinea pesimist-ironică la adresa clasei politice se sprijină uneori pe indicii reale ale existenței aspectelor criticate – spre exemplu, divergențele declarative dintre Președinție și Guvern, intenția de „confiscare” partidistă a momentului Praga prin distribuirea de „materiale publicitare” care făceau legătura între NATO și PSD. Pericolul este că această caracteristică a comportamentului presei românești (căutarea și accentuarea divergenței) și corolarul său, minimalizarea integrală a activității politicienilor români în unele ziare prin descrierea lor într-un registru ironic (cei străini nu se „bucură” de același tratament) este unul dintre elementele care favorizează, probabil, perceperea ineficienței clasei politice românești și discreditarea acesteia (vezi rezultatele din barometrele de opinie). Aderarea României la NATO, act asupra căruia există un consens general în rândul presei (o situație total inversă față de atitudinea presei față de NATO în timpul campaniei din Iugoslavia), nu este discutată analitic de către aceasta decât în mică măsură.

Probabil că în perioada următoare vom asista la o resuscitare a tipului de discurs-citat, în condițiile disputei asupra meritului pentru acceptarea României în NATO. Presa nu va fi un factor moderator al vieții politice atâta timp cât preponderentă va fi abordarea non-analitică a realității.

III. Proiect comunicațional asupra invitării României în NATO

Caracteristici ale subiectului comunicațional

Este de remarcat în primul rând că orice posibil discurs trebuie să facă față mai degrabă unui public receptiv, nu unui public ostil deciziei de la Praga, asta atât în ceea ce privește clasa politică cât și opinia publică. Ca urmare, problema principală pe care un eventual discurs o are de abordat este una nu de persuasiune, ci de conversie a acestei disponibilități în produse politice, produse care pot fi de două tipuri:

1. pe termen lung și interesând viața politică românească în sens larg
2. pe termen scurt și interesând guvernul și PSD

Operarea pe aceste două coordonate este în anumite momente interdependentă.

1. În ceea ce privește obiectivele pe termen lung, ele se pot încadra unui efort „pedagogic” în privința comunicării politice românești, cu repercusiuni asupra modului în care societatea românească concepe sistemul de relații internaționale în care România este un actor. Necesitatea survine ca urmare a remanentelor discursului de tip război rece în percepția de către români a sistemului internațional, percepție caracterizată, pe lângă aprecierea binară a evoluțiilor și actorilor, prin alocarea unui rol prin excelență pasiv României (sunt folosite metafore fizice de genul „România este prinsă între două blocuri” etc.). Metaforele au avantajul că descriu ceva

nefamiliar (în cazul de față, acceptarea și activitatea României în cadrul NATO) în forme familiare; în plus, ele pot fi manevrate de către utilizatori într-un mod mai larg decât alte elemente ale discursului, ceea ce le face și mai utile pentru comunicarea politică. În ultimul timp s-a folosit frecvent metafora „umbrelei NATO”, în care România joacă un rol pasiv („România a fost luată sub umbrela NATO”). Ca alternativă, dar fără a abandona acest tip de metaforă, se poate accentua rolul activ al României (România s-a plasat sub umbrelă, România susține umbrela NATO în zonă etc.).

În aceeași ordine de idei, în paralel cu conceptualizarea României ca actor activ, este necesară conceptualizarea sa ca actor responsabil, mai ales în perspectiva participării cu trupe la operațiuni militare în afara țării. De asemenea, trebuie să se treacă de la metaforele plasării (se află, se găsește) spre metaforele construcției, care subliniază acțiunea, nu starea unui actor într-un anumit context.

Pe de altă parte, se observă în sondaje că românii consideră aderarea la NATO ca pe un fenomen care interesează în primul rând țara și într-o măsură mult mai mică pe indivizi luați separat, aceasta fără a nega caracterul benefic al aderării României la NATO. Ca urmare, trebuie convertită această percepție pozitivă generală într-o percepție pozitivă cu implicații personale. Ceea ce este destul de greu de făcut, dar există anumite linii de acțiune care speculează particularități ale

opinie publice românești.

Într-o măsură care rămâne de stabilit, dar care se poate presupune mare, cetățenii percep (chiar fără o bază factuală care să le susțină aserțiunile) instituțiile și organismele internaționale nediferențiat, amalgamat, în sensul că în perceperea fiecărei instituții occidentale se produce un efect de halou care se extinde automat și asupra altor instituții. Până în acest moment, această percepție a fost negativă în majoritate și a fost conexasă cu perceperea României ca pasivă pe scena internațională. Relația României cu acest *amalgam* („Occidentul”, „străinătatea”, „FMI”, „Banca Mondială”, „UE” etc.) a fost, în consecință, percepută ca negativă. Utilizând aceeași logică, aderarea României la NATO poate să fie conceptualizată ca relație cu acest amalgam de instituții (**Occident, străinătate**) și ca semnal că relația dintre România și partea de lume relevantă pentru ea încep să fie pozitive, chiar dacă este vorba pentru moment doar de NATO. Acest proces poate fi conceptualizat utilizând metafora drumului (NATO ca prim pas spre drumul spre bunăstare). De asemenea, conceptualizarea poate fi continuată în sensul sublinierii ireversibilității parcursului pe acest drum (drumul fără întoarcere spre Occident). Comunicarea în legătură cu admiterea în NATO trebuie să implice manevrarea unor termeni cheie care au legătură cu noua situație, așa cum ar fi *securitate*.

Recomandări pentru discursul politic

2. În cazul capitalizării politice a „momentului Praga”, ea este un produs natural al evenimentului și se pare că nu este necesar să facă obiectul unei strategii concertate și explicite în acest scop, deoarece această strategie este una așteptată de către actorii scenei politice românești (celelalte partide). În cazul în care se optează pentru valorificare, este necesar ca ea să nu decurgă adversativ, în

sensul sublinierii *explicite* a meritelor guvernului, deoarece ar suscita reacții și contramăsuri care vor fi centrate pe următoarele coordonate:

- devalorizarea rolului jucat de guvern în eveniment
- încercarea de a atrage atenția asupra altor probleme, pentru a nu lăsa ca atenția publică să se concentreze pe ceea ce este un succes.

Devalorizarea rolul guvernului în eveniment va fi efectuată prin sublinierea conjuncturii care a favorizat la acceptarea României în NATO („dacă nu s-ar fi produs evenimentele de la 11 septembrie...”). Pentru a contracara acțiunea pe aceste linii, discursul guvernului trebuie axat pe coordonate care în același timp să sublinieze meritul său în decizia de la Praga și să îl individualizeze în raport cu ceea ce s-a întâmplat înainte de momentul 2002. O linie de acțiune ar putea fi comunicarea în legătură cu corupția și lupta împotriva corupției ca argument împotriva acuzațiilor că România a fost acceptată conjunctural și fără a ține cont de propriile eforturi. Guvernul trebuie să se axeze în discursul în legătură cu NATO pe argumente care sunt imposibil de respins (România a fost admisă în 2002 în NATO) și nu pe dispute contrafactice (dacă nu ar fi fost campania împotriva terorismului...), prezente în presa occidentală și susceptibile de a fi preluate în disputele politice interne. În această ordine de idei, trebuie subliniată lipsa de precedent istoric a momentului. Este necesar să fie accentuată diferența calitativă între relațiile externe ambigue, ezitante ale României din ultimii 12 ani și realitatea calității de membru într-o alianță care valorează mai mult decât oricare alta, în care România a fost la un moment sau altul inclusă. Cu alte cuvinte sublinierea lipsei de precedent istoric a momentului, sprijinită pe conceptualizarea temporalizată a suc-

cesului - bazată pe teme precum aşteptarea (**după 12 ani de aşteptare...**) - introduce diferenţierea între momentul 2002 şi restul istoriei post-decembriste şi, în plus, are avantajul că nu poate fi refutat de opoziţie - nimeni nu poate nega că înainte de 2002 România a făcut eforturi pentru acceptarea în NATO, dar fără succes.

Evident, nu există o reţetă-tip pentru comunicarea în acest context. Orice strategie de comunicare poate fi mai exact precizată în momentul în care există nişte scopuri clare. Elementele subliniate mai sus se pot înscrie într-o strategie difuză, care nu face din accesarea în NATO tema principală a comunicării guvernului.

IV. NATO după summit-ul de la Praga: între continuitate și schimbare

Noile provocări internaționale

Agenda summit-ului NATO de la Praga a fost una complexă. Ea a cuprins teme politice, strategice și militare. Înaintea acestei reuniuni a Consiliului Alianței, lordul George Robertson, secretarul general al NATO, a enumerat provocările care stau în fața organizației.

- Creșterea instabilității mondiale. Regiuni precum Caucazul, Asia Centrală, Africa de Nord sau Orientul Mijlociu se află într-un proces de tranziție politică și economică cu semnificații istorice. Aceasta face ca în aceste zone să existe riscul unor răsturnări majore, a unor grave fenomene de instabilitate.

- În contextul globalizării, Europa și America de Nord, până acum puțin vizate de instabilitatea altor regiuni ale globului, sunt expuse efectelor acestor posibile crize din zona Africii sau Asiei. Amplificarea emigrației spre țările dezvoltate, creșterea numărului persoanelor care cer azil, intensificarea traficului cu oameni, cu droguri sau cu arme, reprezintă pericolele imediate care amenință stabilitatea Europei și a SUA.

- După 11 septembrie 2001, terorismul internațional a devenit cel mai grav pericol la adresa stabilității și securității internaționale.

- Pericolul este cu atât mai mare cu cât există state dispuse să găzduiască, să înarmeze și să susțină rețelele terorismului internațional.

- În pofida eforturilor diplomatice, asistăm la proliferarea armelor de distrugere în masă. Ele reprezintă un risc direct la adresa stabili-

tății globale. Riscul este cu atât mai mare, cu cât unele din statele care sprijină terorismul internațional au capacități tehnice și militare de a produce și stoca arme de distrugere în masă.

Decizii luate la Praga

La Praga, liderii țărilor membre NATO au încercat să formuleze răspunsurile adecvate acestor sfidări. Documentele adoptate demonstrează că instituția politico-militară a încheiat o etapă pe parcursul tranziției înspre configurarea noii sale identități, mai apropiată de schimbărilor politice și strategice de după 1990. Consemnăm câteva dintre principalele implicații politice și strategice care s-au evidențiat după reuniunea de două zile din capitala Cehiei.

- NATO a reconfirmat că nu este dispusă să facă rabat de la valorile lumii moderne. Scopul său simbolic este susținerea și promovarea valorilor democrației, ale statului de drept, drepturile și libertățile cetățeanului, toleranța și comunicarea între oameni, între state. Prin urmare, NATO este deschis spre colaborare cu orice actor politic statal care respectă aceste valori politice și culturale.

- În acest sens, președintele Belarus nu a fost acceptat să participe la summit, iar președintele Ucrainei, deși prezent pentru a participa la componenta parteneriatul NATO-Ucraina, a fost tratat cu maximă răceală diplomatică. Aceste gesturi reprezintă un semnal clar că în interior sau în jurul său, NATO nu

acceptă jumătățile de măsură. Conformarea la reguli și valori reprezintă reacția standard pentru statele care intenționează să stabilească relații cu NATO.

- Extinderea de la 19 la 26 de state, prin invitația ca Bulgaria, Estonia, Letonia, Lituania, România, Slovacia și Slovenia să adere la Alianță, a consființit vocația europeană a NATO. Trebuie menționat că procesul de extindere nu s-a încheiat. Declarațiile oficiale au reiterat deschiderea de a primi noi membri, pe măsură ce statele europene care își exprimă această intenție, satisfac criteriile pentru a le fi lansată invitația.

- Invitarea celor 7 state reprezintă, mai cu seamă, o atitudine politică a NATO. Aceasta întrucât, practic, nici unul dintre statele invitate nu îndeplinește cu rigoare ansamblul criteriilor. Lărgirea Alianței, deși a fost anunțată încă după Madrid, a devenit deosebit de actuală în urma evenimentelor teroriste din 11 septembrie 2001. În condițiile amplificării activismului terorismului internațional, a devenit prioritar pentru Alianță nevoia de a fi garantul de stabilitate și securitate pentru Europa. Se poate afirma că, cu cât Alianța se dovedește mai deschisă politic înspre extindere, cu atât se diminuează riscurile de instabilitate pe continent, se reduc drastic posibilitățile de a folosi țările fostului bloc sovietic ca placă turnantă spre Vest de către rețele teroriste și mafioate.

- În același timp, câștigarea statutului de țară invitată nu se negociază, ea presupune atingerea unor standarde politice și demonstrarea voinței politice de a parcurge reformele instituționale, economice și militare pentru convergență cu standardele NATO. Din acest punct de vedere, a discuta aderarea la NATO în termenii costurilor și al câștigului reprezintă un exercițiu inefficient. Realitățile supuse evaluării, într-un asemenea demers, nu pot fi practic comparate, ele au statute diferite. Astfel, costurile țin mai ales de eliminarea din cadrul

intern al tranziției a componentelor care frânează reforma instituțională, administrativă și cea economică, cu un accent special pe reforma armatei. Câștigul direct este obținerea unui statut internațional clar, țară membră NATO, garanții ferme de securitate, precum și o poziționare previzibilă și consecventă în sistemul raporturilor internaționale.

- În tot acest proces de extindere declanșat în 1996, SUA le revine rolul cel mai important. Așa cum funcționează politic, strategic și logistic, Alianța are în SUA elementul cheie. De altfel, să nu uităm că însăși apariția NATO a fost modalitatea instituțională prin care SUA, cel mai important actor politic și militar occidental la sfârșitul celui de al doilea război mondial, a venit în Europa pentru a fi o contrapondere la URSS și blocul sovietic. Prin resursele pe care le alocă, SUA rămân în continuare centrul de greutate al Alianței. De altfel, exigențele politice punctuale față de țările al căror statut urma să se valideze la Praga au venit mai cu seamă din partea SUA. De asemenea, unele din deciziile hotărâte la Praga vin în întâmpinarea politicii externe și a strategiei militare a SUA.

- G.W. Bush este liderul politic care a continuat summit-ul NATO și după Praga, prin vizitele politice din Rusia, Lituania și România. Acest fapt confirmă poziția privilegiată a SUA în NATO. De aceea despre NATO s-ar putea spune că este o alianță europeană, pentru Europa, cu dominantă nord-americană.

- Raporturile dintre aliați nu trebuie înțelese însă în mod rigid, ca relații impuse. În acest context, Franța și Germania au avut poziții proprii în ceea ce privește unele aspecte politice discutate la summit. Drept urmare, SUA au obținut din partea NATO o susținere totală pentru Rezoluția Consiliului de Securitate nr. 1441, care impune condiții drastice Irakului pentru a pune la dispoziție toate informațiile privind producția și depozitele de armament.

Dar, nu s-a obținut și o declarație oficială NATO de susținere a unei posibile intervenții militare NATO alături de SUA, care forțează o asemenea reacție.

Relația cu Rusia

- În continuarea strategiei americane de combatere a terorismului internațional, NATO a ținut să arate, și cu acest prilej, Rusiei că este decisă să promoveze o nouă relație cu ea. Vizita președintelui american a confirmat Rusiei că astăzi este nevoie de o nouă relație Rusia-NATO, relație ale cărei fundamente au fost puse prin încheierea parteneriatului politic. În acest context, trebuie amintit că noua extindere NATO a beneficiat, fără îndoială, și de lumina verde de la Moscova, având în vedere că Alianța se va afla la granițele Rusiei. Noua relație NATO-Rusia este semnalul cel mai puternic că Alianța se află într-un amplu proces de redefinire. Această apropiere neagă în fapt scopul pentru care a apărut NATO.

- Preocuparea NATO și a SUA de a consolida parteneriatul cu Rusia are cel puțin două motivații majore: Rusia este o mare putere nucleară și se află într-o regiune geopolitică apropiată de rețelele terorismului. Din perspectiva instituirii unei colaborări specifice dintre NATO și Rusia, este probabil că Alianța va exercita o insistentă influență diplomatică asupra României pentru semnarea tratatului bilateral cu Rusia. Acest Tratat reprezintă o componentă necesară a creării unui cadru de stabilitate și securitate dintre NATO și Rusia.

- Consiliul NATO întrunit la Praga a reconfirmat hotărârea de a susține lupta împotriva terorismului, pe care l-a calificat drept provocarea cea mai mare la adresa stabilității lumii de azi.

- Susținerea luptei antiteroriste, precum și a Rezoluției privind dezarmarea Irakului ilustrează reorientarea scopului Alianței. Chiar dacă nu a făcut-o în mod explicit, prin docu-

mentele politice pe care le-a aprobat și care se referă în exclusivitate la pericolul terorismului și Irak, devine limpede că Alianța își propune noi obiective politice și strategice. Prin urmare, există toate șansele ca NATO să devină operațional militar dincolo de frontierele Europei. Filosofia politică care stă la baza acestei schimbări este aceea că instabilitatea prelungită din zone non-europene are efecte distructive directe și asupra stabilității bătrânului continent.

- Ca urmare a creionării noii strategii de securitate, la Praga s-a discutat despre nevoia de a dota Alianța cu o forță rapidă, mobilă de intervenție construită logistic astfel încât să aibă capacitatea de a interveni în timp optim la distanțe mari.

Pași pentru reforma Alianței

Consiliul NATO întrunit la Praga a decis mai cu seamă asupra chestiunilor politice menite să refundamenteze Alianța în concordanță cu actualele priorități politice și de securitate. Înnoirea NATO se află în desfășurare. Tranziția nu s-a încheiat. Iată câteva dintre chestiunile asupra cărora se discută:

- Nevoia de accelerare a reformei militare interne. În acest sens se consideră oportun ca Uniunea Europeană să își definească o politică militară comună, fapt ce ar stimula reforme semnificative și în cadrul Alianței.

- Necesitatea unei noi redistribuiri a efortului bugetar al statelor membre. Așa cum se știe, în prezent, SUA alocă partea cea mai importantă din bugetul organizației. Contribuția SUA a fost dublul celei a țărilor europene. Cu excepția Franței și a Marii Britanie, celelalte țări membre au bugete militare reduse.

- De asemenea, se discută despre oportunitatea reîmpărțirii competențelor în cadrul comandamentelor NATO, unde americanii dețin rolul cel mai important.

- În contextul extinderii și al modernizării structurilor militare, un alt subiect de actuali-

tate este organizarea comandamentelor pe criterii de logistică și sarcini și abandonarea criteriului geografic. Astfel se propune un comandament care să aibă în sarcină “marea și aerul”, un altul “solul și aerul”.

- Modernizarea militară precum și nevoia unei participări militare sporite a țărilor membre naște posibilitatea specializărilor. Specializarea se referă atât la dezvoltarea producției de tehnică militară într-o țară sau alta, cât și la dotarea structurilor militare naționale care participă la forța militară NATO.

Concluzii

Summitul NATO a trecut, dar semnele de întrebare care planau deja asupra viitorului Alianței au rămas.

1. În ciuda tuturor asigurărilor de atașament față de viitorul NATO, care s-au auzit la Praga, noua rațiune de a fi a Alianței rămâne destul de vag conturată. Lîmpede a fost doar faptul că SUA, coloana vertebrală a NATO, nu mai sunt interesate să investească bani și personal militar într-o alianță a cărei misiune este să pacifice și să protejeze Europa. Interesele strategice ale americanilor sunt acum în altă parte și aceste lucruri s-au văzut din cel puțin două lucruri. Mai întâi extinderea Alianței, care s-a făcut în special pe baza utilității noilor membri pentru obiectivele imediate ale SUA. În al doilea rând noua viziune asupra viitorului Alianței, prezentată de președintele Bush și condensată în declarația finală a întâlnirii la vârf de la Praga. Conform ei, NATO ar urma să sufere o transformare radicală, pentru a fi în stare să facă față unui nou tip de amenințări, terorismul și armele de distrugere în masă din posesia unor regimuri instabile.

2. NATO se va schimba total la față, mutându-și centrul de greutate pe unități de luptă mobile, foarte bine înzestrate și capabile să ajungă repede acolo unde este nevoie de ele, inclusiv la mare distanță. Prima problemă cu

această viziune este că transformarea va cere timp și bani. Abia peste patru ani o forță de ripostă NATO va fi complet gata de luptă. Este foarte târziu, dacă ținem cont că intențiile SUA sunt mult mai presante. În plus, mărimea relativ redusă a acestei forțe, 20.000 de oameni, îi va limita impactul într-un eventual conflict.

3. Alianții au adoptat și un angajament privind capacitățile militare, în care promit să cheltuiască mai mult pentru a-și adapta armatele la războiul modern. SUA cheltuiesc în acest moment de două ori și jumătate mai mult pentru armată decât toate celelalte țări din NATO la un loc, rezultatul fiind un decalaj tehnologic, care face cooperarea pe câmpul de luptă aproape imposibilă. Dar cu bugetele naționale suprasolicitate de recesiunea economică este greu de așteptat o majorare substanțială a bugetelor militare, cu atât mai mult cu cât europenii nu au renunțat la ideea de a-și dezvolta o forță de apărare comună, pe care, este drept o mențin de mult timp în stadiul de proiect. Totuși președintele Franței, Jacques Chirac, a subliniat la Praga că evoluțiile Alianței trebuie gândite în concordanță cu propriile intenții ale UE în domeniul apărării comune și chiar cu cerințele armatei franceze.

4. Proba de foc a viabilității unui nou NATO va fi folosirea trupelor Alianței în afara Europei, lucru asupra căruia, în principiu, s-a convenit. Dar consensul politic, pe care ar urma să se bazeze o astfel de acțiune va fi mult mai greu de atins.

5. Consiliul Nord-Atlantic a căzut de acord că terorismul nu poate fi justificat în nici un fel și că el trebuie combătut prin toate mijloacele. Dar liderii unor țări, precum Canada și Franța, au nuanțat lucrurile, spunând că răspunsul militar nu este neapărat o soluție și că trebuie mers la rădăcina fenomenului pentru a-l înțelege și a-l combate mai bine. Este o abordare diplomatică în contrast cu poziția mult mai radicală a SUA. Astfel de nuanțe, care există în

rândurile NATO, i-au făcut pe americani să nu facă nici măcar aluzie la implicarea Alianței într-un eventual război împotriva Irakului.

În cele din urmă, viitorul NATO va fi decis

de evoluția relației politice dintre UE și SUA. Or, din acest punct de vedere, cel puțin pentru moment malurile Atlanticului par să se depărteze.

Institutul Social Democrat "Ovidiu Șincai"

Grupul Editorial MondoMedia

Redactor șef: Ilie OLTEANU

Secretar general de redacție: Mircea ȘONCUTEANU

Tehnoredactare: Alina Constantinescu

Procesare text: Mihaela Frumușanu